

STENHUGGEREN

medlemsblad
for
JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARHUS

MEMBER OF DANISH AMATEUR GEOLOGICAL UNION

nr 1

1 april 1980

6 årgang

HVORDAN SLIBER MAN RAV ?

Ja, - det fandt vi jo ud af - vi, som var med til klubmødet 12 januar i år. Af hensyn til dem, der ikke kunne komme, gengiver vi recepten for, hvordan det klares ved håndkraft. Har man først prøvet dét, skulle det være en smal sag at overføre teknikken til et roterende maskineri, hvis man har et sådant og vil bruge det. Medens det er en trælsom sag at slibe sten, der er mere eller lige så hårde som flint og deslige ved håndkraft, så er rav et forholdsvis meget blødt materiale, og det er nemt ! at fjerne den grove overflade og polere det stykke, der bliver tilbage, fint op.

1. Man lægger først (af indlysende grunde) en gammel avis på bordet.
2. Herovenpå lægges et stykke vandfast groft (f.ex. no 100) sandpapir (sand- eller andet) med lidt vand på. Herpå slibes den ru overflade på ravet af - eventuelt ved at udføre små kredsende bevægelser med ravstykket.

Fortsæt indtil ravstykket har en form, du kan lide.

3. Læg et stykke fint (f.ex. no 500) sandpapir på avisen - igen med lidt vand på - og fjern alle de grove sliberidser.
4. Nu poleres med en pudseklud med en sjat Brasso på. - på avisen eller i hånden.
5. Puds efter med en ren klud. - et voila ! -

Behovet for at tage maskiner til hjælp var vel nok mest påtrængende i gamle dage, da man tilstræbte "pæne" geometriske former som perler, ravhjerter osv, og ikke så meget nu i tiden, hvor man jo sværmer en del for de naturlige former. Nu er problemet så blot at huske at få samlet en hel pose gode store stykker med hjem næste gang, vi skal til stranden !

FORTIDENS RAVVEJE (3)

Ravs store popularitet i gammel tid kom til afslutning med det romerske imperiums fald. Den sidste omtale af rav fra den tid, der fulgte umiddelbart efter romerrigets sammenbrud, findes i et brev fra Cassiodorus, Theodorik den Stores (450 - 526) kansler, der overbragte hans tak til en stamme ved Østersøen for en gave bestående af rav fra Sambia-halvøen. - "Vi hilser Jer", skrev Cassiodorus, "og vi meddeler Jer at vi med glæde har modtaget Jeres gave af strålende rav. Havet skænker Jer disse stene, som stråler med så vidunderligt et lys, og alligevel fortæller Jert sendebud, at I er aldeles uvidende om deres oprindelse, selv om I var de første til at modtage denne havets gave."

I middelalderen såvel som i nyere tid blev rav først og fremmest brugt som pryde, som smykke. Europæiske museer rummer ofte fuldendte udskæringer, dekorerede bægge og små asker, der er rene mesterværker, fordi rav ganske særligt egner sig til at skære i, et forhold, kunstnere og kunsthåndværkere har udnyttet til det yderste. Ikke desto mindre vedblev folk at tilskrive rav magiske og helbredende egenskaber. Da f.ex. i det 16. århundrede prins Albrecht af Preussen sendte sine ønsker om snarlig helbredelse til Luther, var hans brev ledsaget af et storslået stykke rav.

Ikke blot araberne, men næsten alle europæiske folk anvendte indtil begyndelsen af det 20. århundrede rav til fremstilling af pibespidser og cigaretrør. Dette kan godt tænkes at være en følge af en traditionel tro, der udstyrede ravet med, hvad vi nu ville kalde antibakterielle eller desinficerende egenskaber. Rav tjente ydermere et andet formål i Katharina af Ruslands overdådige palads ved Tsarkoie Selo i nærheden af Sankt Petersborg, i dag: Pushkine i nærheden af Leningrad. I et af rummene var vægge og loft helt dækket med rav, og møblerne i det var belagt med det. Dette enestående mesterværk blev ødelagt under den anden verdenskrig.

I sidste halvdel af det 19. og i begyndelsen af det 20. århundrede

blev nye anvendelser fundet for rav. Særlig fandt man det værdifuldt som kilde til kendskab til forskellige geologiske tiders plante- og insektliv. Ravtræernes harpiks har ikke blot indkapslet planter og plantedele, men også utallige leddyr, insekter, - ja, endog firben. Sådanne fossiler har hjulpet videnskaben til at bestemme 190 plantearter og omkring 1200 arter af leddyr og insekter. Den viden, man herigennem opnåede, har befordret forskning på andre områder. Den kendsgerning, at næsten alle typer af rav-skove svarer til plantearter i nutidens Østasien og Nordamerika, førte til betydningsfulde opdagelser vedrørende den tids klima og bekræftede teorien om, at Nordpolen har skiftet plads, og at der har været forandringer i vor klodes klimabælter. Fjer, der er fundet i rav, forsyner på lignende måde ornitologer med værdifulde vidnesbyrd.

Her ender så artiklen om det forunderlige rav, om ravets egen ejendommelige historie, om dets betydning for samkvæmmet mellem mennesker og krige og for videnskaben, men ravets evne til at fascinere os vil sikkert fortsætte langt ind i fremtiden.

KAMPESTEN m.v.

Der var engang, da jeg havde en fornemmelse af, at en kampesten var en sten så stor, at der skulle en kæmpe til at løfte den, og at der nok var en forbindelse med kæmpehøje, troldtøj og vætter m.m.m.

Sidenhen - efter at vi var blevet sten-bevidste, slog jeg efter i geologien og i mineralogien, men fandt ingenting om emnet, og leksikonets udlægning af ordet kampesten's betydning syntes jeg mest lignede en bortforklaring. Endelig i "ordbog over det danske sprog" (bind IX) dukkede der noget op, der så brugeligt ud. Det fremgik heraf - set med mine øjne - at kampe-sten simpelthen er mark-sten - afledt af det norske ord campus, der betyder mark. Kampesten, som ligger der, jorde og med uregelmæssige og forvitrede overflader, bliver da et naturligt modstykke til strandsten, som er rene, pænt afrundede og har friske farver i overfladen.

Flinten, som vi ved man tidligt erkendte var et særligt materiale, bør nok holdes udenfor, således at vi får en underdeling af markstenene i flint og (den resterende) kamp.

Så er der da bragt systematiseret orden i denne alvorlige sag, og om de æventyrlige aspekter må man jo blot håbe, at de kan leve lidt videre ved siden af.

INTERNATIONAL MINERALS & GEMS
 v/Niels Schjeldahl, 06-253210

Birgittevej 6
 8220 Brabrand

Mineraler fra nord, syd, øst og vest. Museumsstykker, sjældne mineraler, almindelige mineraler, pæne mineraler, grimme mineraler.

Slibemateriale: Skiver og klumper i righoldigt udvalg.

Facetmateriale: Ametyst, Topas, Turmalin, Kunzit, Citrin, Granat, Stjernesafir, Røgkvarts, klar Kvarts.

Opal i flere kvaliteter.

Geologhamre (Eastwkg selvfølgelig), Mejsler, Mukkerter. Plastikæsker.

Findings i Sterling Sølv og Nikkel.

Tromler og tromlemateriale.

UV-lamper og stort udvalg i fluorescerende mineraler.

Kig ind. Vi træffes daglig efter kl. 16.30 samt lørdag formiddag og i øvrigt efter aftale. Ingen købetvang. Postordrer ekspederes.

NB. Forhandling af slibemaskiner fra Diamond Pacific med Diamantslibehjul. Se annoncen i Lapidary. Andre maskiner kan skaffes.

GENERALFORSAMLINGEN 8/3 1980

blev afviklet i god ro og orden og i overensstemmelse med dagsordenen. Formandens beretning for det forløbne år blev accepteret af forsamlingen uden indsigelser. Formanden benyttede lejligheden til at fortælle om kommende aktiviteter i år eller senere: 1) Det overvejes at åbne for sølvarbejde i Sct. Anna Gade. 2) Udstillingsmuligheder overvejes fortløbende. Den nys afviklede udstilling på Langenæs Bibliotek blev en stor succes. 3) En gentagelse af Hamburg-turen vil blive søgt gennemført. 4) Hjemkomst-fester efter ture, som dem, vi nu har haft til Finland og Norge, vil blive tilgængelige for alle, der ønsker at være med - ikke blot turdeltagerne. 5) Turen til Sverige er stadig under udarbejdelse. Program vil senere fremkomme. 6) Der vil blive forsøgt arrangeret en fælles byttedag for de danske klubber Lø 27 september i år i forbindelse med et møde i unionsudvalget.

Kassererens regnskab blev godkendt.

Samlede indtægter i 1979	4970 kr
<u>samlede udgifter i 1979</u>	<u>3560 -</u>
overskud	1410 -
<u>aktiver pr 1/1 1979</u>	<u>6639 -</u>
<u>aktiver pr 1/1 1980</u>	<u>8049 kr</u>

Kontingentet for 1981 blev på basis af et omtrent uændret budget fastsat uforandret til 45 kr for et enkelt medlem og 70 kr for et ægtepar.

De ledige tillidsposter i klubben blev besat ved genvalg. Bestyrelsen findes som sædvanligt anført på bagsiden. Suppleanter til bestyrelsen er Thorhild Nielsen og Inger Clausen. Revisorer er Martin Bramsen og Sven Sønnichsen. Revisorsuppleant er Niels Schjeldahl.

Efter forslag herom blev det vedtaget, at der udarbejdes en medlemsliste, som kan udleveres til medlemmerne. Se videre herom nedenfor.

Der blev fremført nogle kritiske bemærkninger om den praktiske side ved kaffe/te-drikningen. Bestyrelsen overvejer nok, om der kan forbedres på den kørende ordning.

MEDLEMSLISTE

Der vil nu blive udarbejdet en medlemsliste, således som det blev bestemt på generalforsamlingen.

Medlemmer, som ikke ønsker at få deres navne ført på sådan en cirkuleret liste, bedes venligst straks eller inden for en uge efter modtagelsen af bladet meddele dette til

Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup,
8870 Langå, tlf 06-467282.

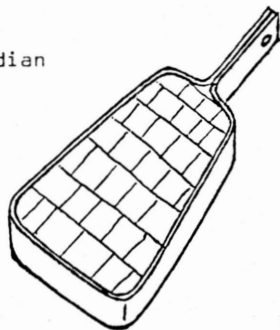
Listen bliver uden oplysning om tilhørsforhold til klubben. Den vil desuden, for at forhindre, at der kommer flere eksemplarer i cirkulation end ønsket, kun blive uddelt til de medlemmer, der beder om den. Anmodning herom sker til et bestyrelsesmedlem - mest bekvemt måske til Ingemann Schnetler og ved et medlemsmøde.

Bestyrelsen

SMYKKER AF STEN-MOSAIK

Her fortæller Kirsten Munch om, hvordan man laver de mosaik-smykker, som vi har set vist frem i klubben de senere gange:

- 1) Underlag for mosaik for eksempel en skive obsidian af passende tykkelse og form og størrelse.
- 2) Anbring mosaik-materialet på en model.
- 3) Klem en passende portion 2-komponentlim ud på et stykke papir, der ikke suger.
- 4) Rør det godt sammen med tandstikker eller tandstik.

KJELD ROSE
MINERALIMPORT

STENBUTIKKEN Borggade 3
8000 Aarhus C 06-190422

MINERALER - RA ÆDELSTEN - SMYKKESTEN - SJÆLDNE BJERGARTER - SLIBE-
SKÆRE- OG POLERMASKINER - DIAMANTSKÆRESKIVER - SLIBE- OG POLERPULVER

GRAVES FACETMASKINER på lager

- 5) Smør et pænt lag - ca 2 mm - på nr 1).
- 6) Overfør nu mosaik-stykkerne fra din model til obsidian-skiven. Se skitsen. Hvis du er meget langsom, så smør kun lim på et lille stykke af obsidianen ad gangen.
- 7) Klam stykkerne pænt på plads med pincet eller tandstikkeren.
- 8) Når alt er på plads, kommer lidt ekstra lim ned i mellemrummene. Det kan løbe fra tandstikkeren i en tynd "tråd".
- 9) Lad det hele tørre i 2 dage.
- 10) Emnet kan nu planslibes og poleres.
- 11) Hvad der rager ud over kanterne kan forsigtigt slibes af.
- 12) Til sidst indfattes mosaikken, med mindre du har valgt at lave fatningen først og lægge delene direkte i.

Evt. i stedet for 8)-10) Kom et tyndt lag 2-komponentlim ovenpå hele mosaikken - fordeles forsigtigt med tandstikkeren - og lad det hele tørre 4-5 dage uden at sætte fingre på, hvis du ikke ønsker polering.

Mosaik-materiale, jeg har forsøgt med: spektrolit, opal, abeloneskal. Slibestøv fra abeloneskal er giftigt. Brug maske !

Kirsten Munch

TRELDE NÆS - Lånt med tak fra TORDENSTENEN og STENKLUBBEN ALS.

Trelde næs er beliggende nord for Fredericia. På nordsiden er det be-
grænset af Vejle fjord og på sydøstsiden af Lillebælt. Ved Trelde næs
findes lag af meget fedt ler fra tertiærtidens Eocæn-etage, såkaldt
plastisk ler. Dette omfatter nederst rødt ler af nogle meters tykkelse
(Rødnæsleret) og opefter et meget tykkere lag af blågrønt ler (Lille-
bæltsleret). Mellem det røde og det blågrønne ler findes et sort lag
af nogle cm-s tykkelse. Det sorte lag er rigt på fiskerester, skæl mm.

Det plastiske ler har en betydelig geografisk udbredelse. Det kendes fra Nordtyskland (Tarras) fra England (London Clay) og fra Belgien. Under det plastiske ler findes den askeførende serie (molerformation). Opadtil går det plastiske ler over i en kalkholdig leraflejring (Søvind mergel). Intetsteds ses lagfølgen tydeligt, idet det fede, plastiske ler er forstyrret af udskridninger.

I det plastiske ler findes gipskrystaller og konkretioner af tungspat, manganspat, lerjernsten samt svovlkis. Tidligere betragtede man det plastiske ler som praktisk taget fri for forsteninger. Det har imidlertid vist sig, at forsteninger slet ikke er så sjældne endda. De hyppigste forsteninger er såkaldte sporfossiler, dvs. gravegange udgravede i havbunden af forskellige organismer (krabber, krebsdyr). Især lerjernsten-konkretionerne indeholder mange sporfossiler. Bevaret som svovlkis kan der findes talrige stilkled af en sølilje samt forskellige muslinger og snegle. Små lerjernstenskongkretioner kan indeholde krabber. Ved Trelde næs er der gjort flere bemærkelsesværdige fund, såsom sværdet af en sværdfisk, en stor skal af en nautil (blæksprutte) m.m.

r

KRYSTALLOGRAFI (I)

Redaktionssekretæren meddeler, at emnebunken, som vore ellers så flinke omend fåtallige skare af indlægs-ydere har holdt pænt vedlige, har nået bunden, og hvad gør vi da? . . . Vi har i lang tid været meget tilbageholdende med hensyn til krystallografien - af gode grunde! - og det er da heller ikke sikkert, at den hermed begyndte sagsbehandling bliver gjort ordentlig færdig - af samme gode grunde - men sådan set kan noget af krystallografien faktisk godt forstås, og vover vi os nu ud i det, kan vi jo se, hvor langt vi når med nogle små bidder en gang imellem, når der er plads. . . Spændende er det i allerfald! . .

Indledende overvejelser: Vi ved (bla. fra en tidligere artikelserie i STENHUGGEREN), at alt materiale i naturen er bygget op af godt og vel 90 forskellige grundstoffer - forskellige i vægt (atomkernen) og forskellige mht. kemiske egenskaber (elektronbesætningen udenom kernen). Nogle grundstoffer befinder sig tilsyneladende godt alene med sig selv. Andre danner villigt kemiske forbindelser med andre grundstoffer - godt nok kun med bestemte andre grundstoffer og i bestemte forhold, men der er et utal af mulige kombinationer, molekyler. Dét er nu et træk ved naturen, at molekyler (evt kun ét grundstofs atomer) befinder sig bedst i selskab med andre molekyler af samme slags. (II følger)

PROGRAM FOR JYSK STENKLUB - FORÅRET 1980

Lø 12/4 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Medlemsmøde.

Lø 3/5 1980 kl 08.00 - . Tur til Rørdal. Fossiler fra kridttiden ved cementfabrik. Afgang fra kasernearealet i Frederiks Allé.

On 14/5 - Sø 18/5 (evt Ma 19/5 tidligt). Sveriges-tur. Afgang finder sted onsdag aften. Tur-detaller foreligger endnu ikke endeligt.

Lø 31/5 1980. Tur til Treldenæs. Afgang kl 08.00 fra Kasernearealet. Her kan findes pyrit, tungspat, måske lidt silkespat m. m.

Lø 14/6 1980. Tur til Lyby strand og Ertebølle og evt udstilling i Fårvang. Moler og stenalder. Afgang kl 08.00 fra kasernearealet.

Lø 30/8 1980. Tur til Fuglsø/Ørby på Mols. Afgang kl 08.00 fra Kasernearealet. Strandtur.

Lø 13/9 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Sommerens fund og optakt til økonomisk geologi ved Dolly.

Lø 20/9 1980. Tur til Salten-profilet, istidsaflejringer. Afgang fra kasernearealet kl 09.00. Vandring i heden, kaffe hos Dolly - måske besøg hos Schjeldahl. Husk gummistøvlerne.

Turtilmelding til Jón Olaf Svane eller Ingemann Schnetler senest 1 uge før.

Husk før vi kører at få at vide, hvor meget chaufføren skal have for turen. Det er ved at blive dyrt at lægge bil til.

Bestyrelsen

Indlæg til næste blad til redaktionen gerne inden 15 maj 1980

Bestyrelsen

Formand, Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J.	tlf 06-140100
Sekretær, Jón Svane, Hjelmsgade 4 ³ , 8000 Aarhus C.	06-194036
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg	06-149521
Dolly Jacobsen, Augustenborggade 19, 8000 Aarhus C.	06-143461
Kasserer, Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup	06-467282
8870 Langå	

Redaktion, Sven Sønnichsen, Agernvej 115, 8330 Beder 06-937113